

İnsan sağlamlığını qoruma yolları tarix boyu müxtəlif olmuşdur - bitkilər, daşlar, su, hətta heyvanlar belə tibbin ayrılmaz hissəsi kimi istifadə edilmişdir. Onlardan biri də əsrlərdir möcüzəvi təsiri ilə tanınan zəli ilə müalicə üsuludur. Zəli qədim Misdən, Hindistandan və Orta Asiyadan bu yana "canlı dərman" adlandırılıb. Əgər qədim həkimlər onun qan sorma qabiliyyətinə görə orqanizmi "təmizlədiyini" düşünürdülərsə, müasir elm bu prosesin biokimyəvi əsaslarını sübut edib. Bu gün hirudoterapiya dünyanın bir çox ölkəsində - xüsusilə Rusiya, Almaniya, Hindistan və Türkiyədə - rəsmi tibbi metod kimi qəbul olunur. O, həm xalq təbabətinin mirası, həm də müasir fiziologiyanın elmi nailiyyəti sayılır.

Hirudoterapiyanın elmi əsası

Tibbi zəlilər - Hirudo medicinalis - xüsusi şəraitdə yetişdirilən, steril və zərərsiz orqanizmlərdir. Onların ağız vəzilərindən ifraz olunan bioloji aktiv maddələr insan orqanizmi üçün çoxsaylı müalicəvi təsire malikdir. Ən vacib maddələr bunlardır:

Hirudin - qanın laxtalanmasının qarşısını alır (antikoagulyant təsir);
Bdellin və eglin - iltihabəleyhinə fermentlər;
Hyaluronidaza - toxumaların keçiriciliyini artırır, qan dövrənini yaxşılaşdırır;
Destabilaza - mikrotrombları parçalayır, qan axınını normallaşdırır;
Apiraza - hüceyrə bərpasını sürətləndirir, immuniteti stimullaşdırır.
Bu maddələrin təsiri nəticəsində orqanizmdə qan dövrəni tənzimlənir, ödem azalır, toxumalarda oksigen mübadiləsi bərpa olunur.

Tibbdə tətbiq sahələri

Zəli ilə müalicə çoxsaylı xəstəliklərdə istifadə olunur. Onun əsas təsiri qan dövrəninin normallaşması, iltihabın azalması və immun sisteminin aktivləşməsi ilə bağlıdır. Ən geniş tətbiq sahələri:

Ürək-damar sistemi: hipertoniya, varikoz, tromboflebit, infarkt sonrası vəziyyətlər;
Nevroloji xəstəliklər: baş ağrıları, sinir sıxılmaları, beyin qan dövrəni pozğunluqları;
Qadın xəstəlikləri: sonsuzluq, endometrioz, iltihabi proseslər;
Dəri və kosmetologiya: akne, yara izləri, dəri qan dövrəni pozğunluqları;
Oynaqlar və revmatizm: artrit, artroz, bel ağrıları;
Oftalmologiya: görmə sinirinin qidalanma pozğunluqları.
Maraqlıdır ki, bəzi ölkələrdə zəli cərrahiyyə sonrası orqan transplantasiyasında da istifadə olunur - çünki o, qan dövrəninin bər-

pasını sürətləndirir və toxumaların nekroz riskini azaldır.

Zəlinin orqanizmə təsir mexanizmi

Zəli bədəne yapışdıqda əvvəlcə derini deşir, sonra mikro miqdarda qan sorur. Bu zaman orqanizm iki istiqamətdə cavab verir:
1. Mexaniki təsir: qan azaldığı üçün bədənə təzyiq və durğunluq azalır.

2. Biokimyəvi təsir: zəlinin tüpürcüyündəki fermentlər qanın tərkibinə qarışaraq laxtalanmanı azaldır, iltihabı zəiflədir və hüceyrə bərpasını stimullaşdırır. Beləcə, zəli yalnız "qan alıcı" deyil - o, orqanizmi təbii şəkildə yeniləyən bioloji laboratoriyadır.

Tarixi baxış

Zəli ilə müalicə üsulu qədim Misir mətnlərində (e.ə. 1500) qeyd olunur. Orta əsrlərdə Avropada "qan azaldılması" terapiyası

üçün zəlilər milyonlarla istifadə olunurdu. XIX əsrin əvvəllərində Fransada hər il 100 milyon zəli tibbdə işlədilir! Lakin XX əsrdə antibiotiklər və süni dərmanların yayılması bu üsulu arxa plana keçirdi. Yalnız 1980-ci illərdən sonra elmi tədqiqatlar zəlilərin tərkibindəki maddələrin tibbi əhəmiyyətini sübut etdi və hirudoterapiya yenidən dirçəldi.

Etik və tibbi qaydalar

Müasir dövrdə hirudoterapiya yalnız tibbi nəzarət altında və steril laboratoriyada yetişdirilmiş zəlilərlə aparılır. Təbii göllərdən və ya təsadüfi yerlərdən götürülmüş zəlilər infeksiya riski daşıya bilər. Müalicədən sonra zəlilər təkrar istifadə olunmur - bu, həm gigiyena, həm də etik qaydalara əsaslanır. Hər pasiyent üçün fərdi miqdarda və müəyyən nöqtələrdə tətbiq olunur. Əks göstərişlərə aşağıdakılar daxildir: Anemiya (qan azlığı), hemofiliya və digər qan laxtalanma pozğun-

luqları, aşağı təzyiq, hamiləlik, allergiya halları.

Dünya praktikasına nəzər yetirdikdə isə...

Müasir tibb zəlini "köhnə üsul" kimi yox, biotexnologiya vasitə kimi qəbul edir. Alman alim Karl Markwardt 1950-ci illərdə hirudinin kimyəvi strukturunu müəyyən edərək bu sahəyə yeni elmi əsas qoydu. Rusiya Elmlər Akademiyası, Almaniyanın "Leech Therapy Institute" və Hindistanın "Ayurveda Medical Research Council" tərəfindən aparılan araşdırmalar göstərib ki: "Zəlinin sekresiyasında 100-dən artıq bioloji aktiv maddə vardır və onların 40%-dən çoxu sintetik yolla hələ alınmayıb".

Zəli terapiyasının gələcəyi

Bu gün hirudoterapiya bir çox tibb mərkəzlərində əlavə və dəstəkləyici müalicə kimi istifadə olunur. Bəzi biotexnologiya şirkətlər zəlidən alınan fermentləri gel, krem və inyeksiya formasında hazırlayırlar.

Elm adamları artıq "zəli nanodərmanları" üzərində işləyir - bu texnologiya sayəsində fermentlər birbaşa xəstə hüceyrələrə göndərilə bilər. Beləliklə, gələcəkdə hirudoterapiya təkə alternativ təbabət yox, dərin elmi əsaslı müalicə sistemi olacaqdır.

Günə Fərzəliyeva